

Színházi bemutatók

Madách Színház

Othello

Megértem Adám Ottót, hogy nem proklamálta jó előre a maga Othello-koncepcióját. Adám művészi alkotómódszeréhez tartozik annak bizonyítása, hogy az előadás nemcsak értelmezésből, hanem játékból, a színész személyiségéből is születik, s a játék belső feszültségrendszerét, az egyes alakítások arányait, a hangszínek elosztását pontosan kiszámítani, előre meghatározni eleve lehetetlen.

Az Othello esetében ezerszeresen így van, ez a mű formálási kultúrát, igazán összjátékot követel, minden hangsúlyt, minden mozdulatnak legalább annyira fontos a rezonanciája, mint önműn jelentése; Othello- és Jágó megrendítő párviadala akkor hat igazán, ha a játék lélektani fordulatait a színpadi valóság hitelesíti.

Az Othello Shakespeare egyik re-

mekműve. Ezt hirdetni könnyű; a színpadon a megfogalmazás minőségével kell bizonyítani. Azzal, hogy a rendező bátran merjen újat mondani, tudja korunkhoz szólóan hangszerezni az Othello szenvedélyeinek viharzásait.

Adám Ottó megteremtette Othello mai színpadi vízióját; rendezői teljesítményét legjobban azzal minősíthetjük, ha szembenézünk mindazokkal az új felfedezésekkel, amelyekkel oly megrendítő élménnyé tette számunkra ezt a bemutatót. A feladata rendkívül nehéz volt, mert számolni kellett azzal, hogy *Bessenyei Ferenc*szel a címszerepben Othellót újrafogalmazni, kivételesen szellemi erőfeszítést kíván. Nemcsak azért, mert Bessenyei 1954-es nagy alakítását nem tudja sem a színmű, sem a Shakespeare-képünk letörölni, ez az alakítás ugyanis

Jágó egyik nagy mutatványa, Cassio léprecalása, lerészegítése (Huszti Péter és Kalocsay Miklós)

beépült nemcsak Bessenyei művészi életébe, hanem tudatunkba is. Adám tehát nagyszerű találattal úgy teremtett új Othellót, ami Bessenyei színészetében különleges érték; s a művész színészi lényét, alkotását, személyiségét a rendezői koncepció szellemi tényezőjévé, pillérévé tette. A hajdani Bessenyei-alkítás az ösztönös kiáradó gátlanságával rendített meg, az akkori Othellót önnön nagysága, gyarlansága taszította a megsemmisülésbe. Ez a felismerés erővényre jutott a mostani alakításban is, de kiteljesedett, új mélységeket kapott. A Jágóval való párbaj újszerű és erőteljes megkomponálásával még drámaibbá vált az a folyamat, amelyben Othellót szenvedélyei beleszedítik a nyomozásba, a megalázó megfigyelésekbe, amelyekben az őrzítő bizonyosságkérésés úgy válik rögeszmévé, hogy önpusztító erővé növekszik és tragédiába torkollik.

Jágó másik nagy áldozata Rodrigo (Huszti Péter és Timár Béla)

Othello csak Jágóval való kapcsolatában válik anakronisztikusá. Tisztasága, gyanútlanlaga, retorikája, pátosza azért minősül korszerűtlenné, mert Jágó kegyetlen racionalizmusával szemben Othellónak nincsenek eszközei. Hadd emeljünk ki: ebben a rendezői hangszerelésben Othello védtelensége azért oly végtelen, hogy Jágó kihasználhassa és feléberszthesse a mór minden kishitűségét, féltelmét, az öregségtől való reszketését; Desdemona szépségétől csak belső reme-ge-

Othello és Emilia nagyjelenete (Bessenyei Ferenc és Almási Éva)
(Koncz Zsuzsa felvételei)

se növekszik, megborzong a nő szerelmétől, és attól, hogy elvesztheti. Csak a tisztaság, a naiv szenvedély lehet ilyen kiszolgáltatott, ezért érik meg ebben a lélekben a gonoszság vetése, ezért hívhatja elő Jágó az őszinte, túláradóan boldog szerelmeiből a szerelmes szörnyeteget.

Ádám Ottó számára nem kisebb feladvány volt Jágó korhoz szóló megfogalmazása. A kulcsot ehhez a Jágóhoz talán ott kell keresnünk, ahol felhangzik az a kísérletiesen mély gondolat, amelyben Jágó megfogalmazza magatartásának, szellemiségének lényegét, ha úgy tetszik, korszerűségét:

*„Ime a pokol teológiája!
Az ördög is, ha főbűnökre csábít
Szakszortól ily kegyes pofát mutat
Mint sómagom.”*

Jágó tehát ebben a színpadi világban nem démoni gonoszként, hanem őszinte, becsületes, hűséges barátként jelenik meg, a tisztesség látzata teszi ördögi szereplését lehetségesé. Nyíltságával alatomos. Mellőzhető, hogy sérelmeket akar-e megtörölni, a legfontosabb számára a nagy mutatóvány iszonyú vonása. Jágó számára jutalomjáték Othello tönkretétele. A nagy hazardjáték, amelyben, ha veszthet is, számára a kihívás megéri a kockázatot. Ebben a rendezői felfogásban kivételes jelentősége van a színleléseknek, a visszakoásoloknak, az akaratlanul elejtett szavaknak, amelyek az őszinteség váratlan feltöréseiként szakadnak ki belőle, a hangsúlyt sosem a törődésre helyezi a jellemzés, hanem a féltő-óvó vallomásokra, a hűséget rebegetó imáakra, az áhítatos gyónásokra, amelyekben már ott a méreg és sokszorosan hatni tud. Jágó ezen a színpadon nem egyszerű cselzővő, hanem rendező, játékszervező, forgatókönyvíró; iszonyú tempót dikál, mert nem hagyja egy pillanatra sem lélegezethez jutni Othellót, nem enged, hogy elemezze a jelenségeket, új és új szcenákat szerkeszt, a ráció mindig az ő kezében van, mert tudja, hogy csak így pusztíthat vele. Ez az örökös keszenlét szorítja Othellót passzívításba, így válik Othello igazságkeresése mindinkább sötétül, önpusztító szenvedélyé, az a járói aktivitás a gonoszág minden húrján ját-

szani képes; több ez, mint jámbor cselzővő, ez már a szerialitás szőrnyetegé torzult, diabolikus versenyfutása, amely tart egészen a borzalmak végjatekáig.

A színesi játék nagyszerűen fejezi ki ezt az új fogalmú színpadi világot. *Bessenyei Ferenc* megrendítő erővel, csodálatos dikcióval érezte a szerelm örömeit, szenvedését. A nagy stílus, amelyben megszólal, tudjuk, nemcsak egy jellem valóságát szövegezte meg kitűnően, hanem az igazán megrendítő színjátás erejét is hirdeti. A színesi játékban a barbár, nagy indulatok, őszitők lobogása éppúgy jelen van, mint egy kivételes formátumú egyéniség nagysága és kiszolgáltatottsága.

Huszti Péter Jágó-alakítására a magatartás és a cselekvés, a szavak és a tettek örökös diszkrpananciája a jellemző, Huszti Jágóját a belső őszinteség hitelesíti és gesztusai és fintorai lepezik le. Nagy alakítás ez a Jágó, amelyet Huszti megteremtett. Féltelmes, ördögi mutatóványt minden mozdulattal a végletek meredélyibe vezetí végig, a becsületesség becstelenséget használja fel arra, hogy egy marionettjátékos kíméletlenségű dobálózzék a sorsokkal. Legnagyobb pillanatai azok, amikor mintegy önmagát szuggerálja, löki újra és újra előre, amikor szinte önkívületben páros lábbal dobog, amikor a megtalált kéndőt szinte magába szívja és mögötte suttozga gyilkos mondatait. Rendezői és színesi probléma a vitatható befejezés; a velencei urak odaöklök a holtakkal terhes ágy elé és Jágó megrendülten, talán először néz szembe önmagával, ez az önfelmentés, mondatni dicsőség, nem adható meg Jágónak.

Desdemona; Piros Ildikó. A rendezés itt is a színész lehetőségeiben gondolkodva építette fel Desdemona szereplését, megteremtve ezt a tisztá, szent, gyermeken terméshetes lényt. Desdemona a színészno megformálásában nem démonian kihívó szépségével, vagy erotikus vonásúval teszi sorsát drámai fordulatok felidőzőjévé, hanem tökéletes átláthatóságával, szerelmes hitével és áldozatkészségével. Olyan áldozat, aki önmagát kínálja fel sorsa oltárán. Cassio, Othello hadnagya, *Kalocsay Miklós*, mindvégig nagyszerű stílusérzékkel illeszkedik be ebbe az együttesbe, *Timár Béla* pedig Rodrigo alakjában most mutathatta fel igazán, milyen eredeti karakterformáló erővel rendelkezik; a megszeppent gyávaóság és groteszk indulatok, hangulatok mesteri kifejezésével remekelt. Emiliát *Almási Éva* játszotta. Megtalálta a hűség és emberi gyengeség árnyalatait, igazi, őszinte bizalmasa volt Desdemonának.

Szinte *Gábor* díszlete inkább a játék első részében elégített ki. Ez a puritán festőséggel megszerkesztett színpadkép az intim jelenetekben nem funkcionál eléggé. *Mialkowszky Erzsébet* jelmezei kifejezik a rendező stíluszményét, Othello öltözékeiben érvényesül a jellem méltósága és a színpadi hagyomány is, a többi szereplő a modern és új divatú jelmezekben láthatóan a külsőségekkel is megszólaltatja a szellemi újdonságokat. *Mészöly Dező* fordítását ezáltal is frissen, költőinek, virtuóz színpadi mutatóványnak éreztük. Egyetlen sorát sem kezdte ki az idő...

Illés Jenő